

Dějina, dějiny, dějinnost

Už kolik týdnů vedu úpornou vnitřní při nad novou knihou Milana Šimečky. Jmenuje se *Kruhová obrana*¹ a obsahuje dvaapadesát zamyšlení, na každý týden v roce jedno; je to soubor odpudivých znaků naší skutečnosti, promítnutých na pozadí velkých a malých dějin. A právě toto schéma dějin provokovalo mou úvahu.

Velikými dějinami Milan Šimečka myslí uplatnění mocenských tahů, nadvládu zcizené moci, svévolnou politiku mocenských elit a tyranů, odervanou od «mlčících mas» a její ideologizaci; malými dějinami pak jsou mu prosté životy lidí od narození do smrti, jakýsi azyl, kam se člověk schovává před tlakem moci, tedy před devastujícími zásahy velkých dějin; je to místo, kde si uchovává a v případě potřeby nalézá kus lidského tepla. «V politických akcích,» píše Šimečka v kapitole *O mlčících většinách*, «které měnily dějiny národů, zůstávala zdrcující většina lidu doma». Tyto většiny se na evropských dějinách «účastnily převážně jen svým mlčením»². «Většiny mlčí proto,» vysvětluje Milan Šimečka, «že je jim zatěžko zabývat se souvislostmi svých životů s velkými dějinami, kterými jsou tak fascinovány elitářské menšiny». Není to od mlčících většin zlá vůle, ale «vyjádření obrovské vzdálenosti, která se rozložila mezi velkými a malými dějinami člověka». Tuto vzdálenost vytváří «prostá nesouměřitelnost dvou světů, světa malých člověčích příběhů a světa dějin, který svou odcizeností, hrůzostrašností a nepochopitelností většinu lidí hypnotizuje jako pohled hada». Životu lidí dávají naproti tomu «smysl malé dějiny, radosti a trápení každodenního života, svátky a události tohoto života atd. Nikdo nemůže na (lidech) chtít, aby tvorba dějin dávala jejich životu hlubší nadindividuální smysl. K dějinnotvornému procesu je z jejich místa k dějinám tak daleko, jako k první stálici ve vesmíru,» píše Šimečka v kapitole *O přesunech skutečnosti*. Velké a malé dějiny mu vyjadřují moderní rozpadlost světa.

Vnímám smutek, s nímž Šimečka tento rozpad popisuje («Tři tisíce let se filosofové pokoušejí zachránit objektivitu bytí a znovu a znovu jim uniká z rukou,» píše v kapitole *O nejisté skutečnosti*, «já už jsem to vzdal.»), ale nemohu se s tím výkladem

¹ Milan Šimečka, *Kruhová obrana, Záznamy z roku 1984*, rukopis. (Vyšlo tiskem r. 1985 v nakladatelství INDEX v Kolíně n. R., str. 224, cena DM 19. – Pozn. Listů).

² Hledala jsem, zda už před naším časem se vyskytla v Evropě situace, kdy masy, podplacené nějakou sociální jistotou, mlčí; a kupodivu jsem našla tuto myšlenku v *Dějinnách světa* H. G. Wellese: «Misionářský duch zmizel z evropského vychování. Tomu, právě tak jako zlepšení majetkových poměrů, dlužno přičísti tato období klidu mezi nižšími třídami. Ztratily mozek a řeč a byly krmeny. Společnost byla jak ochromené zvíře v rukou vládnoucí třídy.» Wells takto popisuje konec sedmnáctého a začátek osmnáctého století. (H. G. Wells, *Dějiny světa*, str. 499, Aventinum 1926).

smířit. Zdánlivě to tak vypadá: moc v rukách vládnoucích elit jim umožňuje konat velké skutky v dějinách, mocní si dělají, co se jim zdá, k čemu je pohnou jejich vlastní «malé dějiny», a aby odervanost své moci zakryli, užívají pro své skutky zamřující ideologická pojmenování, a «malí» zas nechtějí mít nic společného se «špinavou politikou», v jejímž zneužití se mohou stát nanejvýš šašky, a tak se my obyčejní lidé, nemající ani šanci ani chuti na jakýkoli mocenský vliv, uchylujeme do azylu soukromí. Ale je vždycky pravda o světě, co se navenek zdá být zřejmé?

Úloha dějin, dějinnost je dneska téma velice aktuální, proto nejspíš, že jsme se ocitli v čase směn generací a hledání nové orientace filosofické, historické, ekonomické, etické i politické. V myšlenkové při, v níž bych si vyřešila Šimečkovu antinomii, jsem přečetla snad všechno, co bylo teď napsáno v diskusi na téma dějin, a taky ve sborníku *Střední Evropa* stat' Josefa Hradce, který jemně polemizuje s esejem Milana Kundery o uneseném Západu, a esej Václava Bělohradského *Útek k uniformě a pád pořádku*, který se též zabývá historičnem v Kunderově díle a názoru.

Milan Kundera rozjítřuje svět svou nostalgií za střední Evropou z konce minulého a prvních desetiletí našeho století, onou, jež dodala řadu impulsů evropskému kulturnímu povědomí, vyjadřující v předstihu svého kadlubu malých národů, co západní Evropa teprve má prožít, nostalgií, kterou my tady ve střední Evropě můžeme pochopit, ale kterou už s Kunderou, domnívám se, jako svůj výsledný životní pocit nesdílíme. Náš život je už zas trochu někde jinde, než jak jej Kundera pamatuje. Napsat, jak to napsal v eseji o uneseném Západu, že je mrtvý ten, o němž už nic neví ten, koho miluje, že je tedy mrtvá střední Evropa, milující Západ, který už o ní neví, protože sám zřítíl vlivnost kultury³, může jen člověk, který stojí už hodně daleko od původního kadlubu a který nejspíš do pesimismu promítá vlastní žal a neuspokojenost. Milan Kundera, který svými díly dobývá západní svět ne-kultury, jak ho on sám nazval, od své rodné střední Evropy, kterou ve jménech Brod, Musil, Kafka nebo Hašek tolik miluje, odepsal všechnu dějinnost.

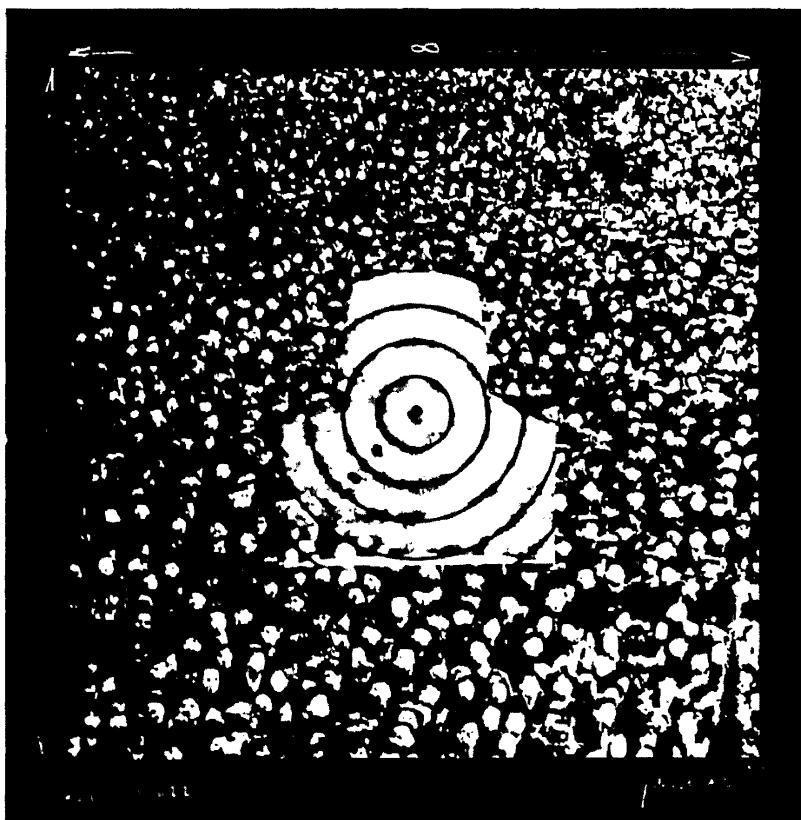
Tato pozice se na první pohled může zdát spíše povýšená než nostalgická, a skutečně, když hledám, z jakého názoru či rozčarování plyne tak hluboká skepse, jako nejbližší se nabídné myšlenka, že Milan Kundera vynáší knižecí soud. Může si to dovolit,

³ Když Milan Kundera v eseji vyličí, jak hledali a ne-nalezli s přítelem filosofem v západní Evropě kulturní osobnost tak vlivnou, že by si jí jako společenské autoritě mohl filosof postěžovat na krivdu spáchanou na něm policií, je mi líto, ale nemohu si nepomyslet, že v té současné chvíli, o níž Kundera píše, právě v této střední Evropě vyrůstaly osobnosti, jejichž vliv uznává a vnímá i západní svět, ze spisovatelů uvedu Györgye Konráda a našeho Václava Havla.

pomyslím si, je jedním z knížat české kultury a má nárok na pocit, že tam, odkud on odešel, se zastavily dějiny. Avšak na studii Václava Bělohradského i Josefa Hradce jsem si uvědomila, že Kundera, podobně jako Milan Šimečka ve svém pojmu velkých dějin, prezentuje dějiny, onu «Dějinu», jak vtipně přizpůsobuje slovo pojmu Josef Hradec, jen jako doménu moci a ideologických konstrukcí. Matka Historie, již se dovolává moc, je mu směšným ideologickým podvodem, umělou pozicí, s níž když se srazí konkrétní živá skutečnost, může se vytvořit jen průmět paradoxu, v němž se velkohubé okamžitě vyjeví jako směšné. Na tomto podkladu pak taky spočívá Kunderův černý humor.

V tom si je Kunderovo nihilistické s Šimečkovým smutně kritickým vysvětlením (ne-)dějinnosti našeho střeoevropského prostoru (píšu prostoru, neboť odkud zmizely živé dějiny, tam národy mrtví a zůstává po nich jen prostor) dost blízké a já si mohu domyslet, že jsou sukusem zkušenosti jedné generace se společenskou praxí, která ji postihla, vyjádřením poznatku filosoficko-etické vyprázdňenosti «světového názoru», s nímž historický čas spojil kus jejich životního osudu. Tu vyprázdňenost vnímáme všichni, smějeme se jí spolu s Kunderou a všechny nás pohoršuje její neomalená vládyčtivost – avšak: je tato vyprázdňenost, ovládající náš prostor, dostatečným důkazem a důvodem, abychom se

Milan Šimečka

KRUHOVÁ OBRANA

INDEX